

ТАСДИҚ МЕКУНАМ
Директори Институти фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи
А.Баҳоваддинови Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон

д.и.ф., профессор Маҳмадизода Н.Д.

21 октябри соли 2025

ХУЛОСАИ

шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба
номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

аз 21 октябри соли 2025

шаҳри Душанбе

Диссертатсия дар мавзӯи “Проблемаҳои ҳуқуқи мадания танзими
розигӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” аз тарафи унвонҷӯй Шерзода
Меҳрангез Абдувалӣ дар шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон таҳия шудааст.

Шерзода Меҳрангез Абдувалӣ соли 2007 ба шуъбаи ғоибонаи
факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дохил шуда,
онро соли 2012 бо ихтисоси ҳуқуқшинос хатм намудааст. Ҳоло дар
вазифаи мутахассиси пешбари раёсати ёрии ҳуқуқӣ, робита бо ҷомеа ва
воситаҳои ахбори оммаи Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон кор ва
фаъолият менамояд.

Шерзода Меҳрангез Абдувалӣ барои таҳияи диссертатсия аз соли
2021 дар шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва
ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои
Тоҷикистон ба ҳайси унвонҷӯй қабул гардидааст.

Рохбари илмӣ - Бобоҷонзода Исрофил Ҳусейн, мудирӣ шуъбаи
масоили назариявии давлат ва ҳуқуқи муосирӣ Институти фалсафа,
сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои
Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент, ш. Душанбе.

Шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институт дар натиҷаи муҳокимаи
диссертатсия оид ба мавзӯи “Проблемаҳои ҳуқуқи мадания танзими
розигӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” чунин хулоса қабул намуд:

Таҳқиқоти илмӣ Шерзода Меҳрангез Абдувалӣ дар мавзӯи
“Проблемаҳои ҳуқуқи мадания танзими розигӣ дар Ҷумҳурии
Тоҷикистон” яке аз аввалин дар илми ҳуқуқшиносии Тоҷикистон

тахқиқоте мебошад, ки бахшида ба пахлуҳои гуногуни масъалаҳои розигӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида шудааст.

Қайд мегардад, ки Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КМ ҚТ) аз 1 июли соли 2023 мавриди амал қарор дода шудааст, аммо новобаста аз анҷоми ёфтани кодификатсия, раванди такмили қонунгузори маданияи хануз ҳам, дар доираи Консепсияи рушди қонунгузори маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон идома дорад. Қабули кодекси нав шумораи зиёди навгониҳо, аз ҷумла, вобаста ба «розигӣ»-ро низ ҳамчун падидаи ҳуқуқи маданияи дар бар мегирад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми қаблии худ ба Маҷлиси Олӣ барои соли 2023 таъкид намуда буданд, ки «Рушди устувор ва босуръати мамлакат, махсусан амалӣ намудани стратегияҳо, барномаҳои дарозмуддат ва миёнамуддати кишвар тақозо менамояд, ки заминаҳои ҳуқуқии онҳо саривақт ва босифат таъмин карда шавад». Мутобиқ ба суҳанони Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон норасоии меъёрӣ дар соҳаи падидаи «розигӣ» мебоист зери таҳлили доктриналӣ ва дар ҷаҳли меъёри алоҳидаи қонун ифода ёбад. Таҳлили «розигӣ» ҳамчун амали мустақили ҳуқуқи маданияи, барои он муҳим мебошад, ки на ҳама мушкилот вобаста ба он аз ҷониби қонунгузор ҳал карда шуданд, ҳамзамон аксарияти онҳо ба муносибати эътибор пайдо кардани муқаррароти КМ ҚТ аҳаммияти махсус пайдо намуданд. Инчунин дар Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028 омадааст, ки: «дар муомилоти маданияи гирифтани розигии шахси дигар (махсусан падару модар ё дигар шахсон) зиёд ба назар мерасад. Аз ҳамин лиҳоз, бояд дар Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон меъёрҳои мушаххас доир ба шакл ва тартиби гирифтани чунин розигӣ ва оқибати ҳуқуқии он мушаххас гардад».

Розигӣ, яке аз шартҳои асосии анҷом додани аҳдҳо ва амалҳои ҳуқуқии маданияи буда, иродаи ҳар як тарафи чунин муносибатҳоро ифода менамояд. Аксарияти аҳдҳо, ки бе розигӣ баста шудаанд эътибори ҳуқуқӣ надоранд. Аз ин рӯ, мафҳуми категорияи «розигӣ» дар истилоҳҳои низомии қонунгузорӣ ва соҳаҳои илмҳои ҳуқуқшиносӣ васеъ истифода гардидааст. Гирифтани розигии тарафҳо дар муносибатҳои байниҷаҳли, шахсонӣ сеюм, мақомоти ҳокимияти давлатӣ, шахсонӣ ҳуқуқӣ ҳангоми бастани аҳдҳо дар муомилоти маданияи аҳаммияти муҳим доранд. Қонунгузор ҳолатҳои зиёдеро дар қонунҳои алоҳида пешбинӣ намудааст, ки барои анҷом додани аҳдҳо ё дигар амалҳои аҳаммияти ҳуқуқидошта «розигӣ» зарур аст.

Ифодаи истилоҳ ё мафҳуми «розигӣ» дар муносибатҳои маданияи ҳуқуқӣ ва қонунгузори маданияи дар истифодаи он дар якҷанд падидаҳои ҳуқуқӣ зоҳир мегардад. Масалан, дар КМ ҚТ чунин ифодаи истилоҳи розигӣ дар қабули қарори яқдилона, дар лаҳзаи бастани шартномаҳои муҳталиф, инчунин ба маънои баёни иҷозат, зоҳир намудани посухи мусбӣ мавриди баҳрабардорӣ қарор мегирад. Дар ҳолатҳои номбурда

маъно ва мазмуни ҳукукии розигӣ ба таври гуногун истифода гардида, бояд истилоҳи розигӣ бевосита аз ҳар як нуқтаи назар таҳқиқ карда шавад. Аммо новобаста аз мавҷуд будани шаклҳои гуногуни баёни навъҳои розигӣ, он дар ҳамаи ҳолатҳо амали мустақили ҳукукии яктарафа шуморида мешавад.

Дар баробари ин, истилоҳи «розигӣ» дар КМ ҚТ хеле зиёд ба назар мерасад. Ҳамзамон ҳуди мафҳуми «розигӣ» дар ягон моддаи КМ ҚТ ҷой надорад. Мавҷуд набудани мафҳуми «розигӣ» дар қонунгузорӣ дар байни олимон баҳсу мунозираҳои зиёдеро ба миён оварда, таҳқиқи нопурраи табиати ҳуқуқӣ, моҳият ва аломатҳои хоси он аз доираи таҳлили илмӣ бархурдор нагардидаанд, зеро таваҷҷӯҳи аксари олимони соҳа бештар диққати худро ба масъалаҳои амалии истифодаи «розигӣ» ва тартиби баёни он нигаронидаанд. Дар баробари ин, дар амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ, вобаста ба баъзе омилҳои баёни «розигӣ» мушкилотҳо зиёде мавҷуд мебошанд, ба монандӣ: вобаста ба андозаи иттилооте, ки дар ифодаи розигӣ нишон дода мешавад; вобаста ба зарурияти нишон додани аломатҳои умумии мавзӯи аҳд дар розигии пешакӣ; вобаста ба талабот оид ба фардикунонии аҳде, ки ба он розигӣ дода мешавад; вобаста ба розигии минбаъда барои «барқарор» кардани аҳд ва ғайра.

Дар ягон санади меъёрии ҳуқуқӣ тартиби дархости розигӣ, аз шахсе, ки бояд салоҳият ва ё вақолати изҳори розигиро дорад, муқаррар нагардидааст. Инчунин вобаста ба бекор намудани розигӣ низ равиши якхела ҷой надорад. Дар қонунгузорию маданӣ масъалаҳои бекор кардани розигии минбаъда, розигии пешакӣ, шакл ва муҳлати рад кардани розигӣ муайян нагардидаанд.

Дар Тоҷикистон масъалаи розигӣ дар ҳуқуқи маданӣ махсусан таҳқиқ нашудааст. То имрӯз ягон таҳқиқоти монографии комилан бахшидашуда аз ҷониби олимони тоҷик ба ин мавзӯ вучуд надорад. Аксаран, омӯзиши розигӣ дар заминаи баррасии амалҳои ҳуқуқие, ки қонун вобаста ба зарурати розигӣ танзим кардааст, сурат мегирад. Дар ин замина олимони ҳангоми таҳқиқоти илмии падидаи баррасишаванда асосан ба ҳолатҳои мушаххасе диққат додаанд, ки барои зарурати изҳори розигӣ равона гардидаанд, яъне қарздор дар мавриди интиқоли ҳуқуқи талаб ба дигар шахс розигӣ медиҳад ё розигии кредитор-гаравгир барои тағйири уҳдадориҳои таъминшуда ва ғайра баён карда мешавад.

Дар Федератсияи Россия оид ба категорияи розигӣ якҷанд таҳқиқотҳои диссертатсионӣ анҷом дода шудаанд, аммо баъзе аз таҳқиқотҳои зикргардида зиёда аз даҳ сол қаблан гузаронида шудаанд, қисми дигарашон бошад, масъалаҳо ва мушкилотҳои, ки имрӯз дар таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ ва судии Тоҷикистон вучуд доранд умуман дахл накардаанд ва муқарраротҳои КМ ҚТ, ки соли 2023 мавриди амал қарор дода шудааст, аз қонунгузорию ФР тафовут доранд.

Мушкилоти марбут ба «розигӣ» таҳлили ҳамаҷониба ва ҷустуҷӯи роҳҳои ҳалли самарабахши таъмини адолат ва қонуниятро дар муносибатҳои маданӣ тақозо мекунад. Ҳолатҳои қайдгардида мубрамияти илмӣ таҳлили розигиро муайян мекунанд, ки амали

мустақили дорои хусусияти ҳукукии маданиро ифода мекунад. Муҳимияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ аз зарурати таҳлили ҳамаҷониба ва мунтазами амалҳо оид ба додани розигӣ, гирифтани розигӣ, инчунин санадҳое, ки розигиро талаб мекунанд, вобаста аст.

Илова бар ин, бо тамоми намудҳои гуногуни амалҳои ҳукуқӣ, ки розигиро талаб мекунанд, аҳаммияти ҳукукии мадании ин категория то ҳол мавзӯи омӯзиши мустақили илмӣ нагардидааст. Дар сарчашмаҳои доктриналӣ розигӣ, чун қоида, танҳо нисбати амали ҳукукии маъқулдонисташаванда баррасӣ мегардад. Ҳангоми чунин таҳқиқҳои алоҳида, моҳият ва аломатҳои розигӣ, ки амали мустақили ҳукукии маданӣ мебошад, аз доираи таҳлили илмӣ берун мондааст. Дар баробари ин, қонунгузори маданӣ муқаррароти зиёдеро дар бар мегирад, ки дар онҳо барои анҷом додани амалҳои ҳукуқӣ, ки аҳд нестанд, розигӣ зарур аст. Инчунин дар илми ҳукуки маданӣ ба омӯзиши вазифаҳои розигӣ, муайян намудани аломатҳои умумии розигӣ ҳамчун падидаи ҳукуқӣ ҷой надорад. Оқибатҳои ҳукукии содир кардани амалҳо бе розигии зарурӣ низ дар сарчашмаҳои доктриналӣ мунтазам баррасӣ нашудаанд.

Ҳамзамон, таҳқиқотҳои гузаронидашуда асосан ба мушкилоти назариявӣ, қонунгузорӣ ва таҷрибаи судие, ки мо асос барои таҳқиқоти илмӣ дарҷ намудем, ҷавобгӯ набуда, барои ҳалли пурраи проблемаҳои ҷойдошта дар Тоҷикистон мусоидат карда наметавонанд. Илова бар ин, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳоднамудаи онҳо ва таклифу пешниҳодҳо барои тақмили қонунгузори маданӣ нокифоя буда, мушкилоти мавҷударо аз байн намебаранд ва ба арзишҳои миллии мо мувофиқат намекунанд.

Масъалаи «розигӣ» тибқи қонунгузори мадании Тоҷикистон ба таври комплексӣ умуман мавриди таҳқиқоти илмӣ қарор дода нашудааст. Дар адабиёти илмӣ ватанӣ баъзе аз паҳлуҳои мушкилоти розигӣ дар китобҳои дарсӣ, монографияҳо ва мақолаҳои алоҳида ба таври умумӣ баррасӣ гардидаанд.

Дар манбаъҳои доктриналӣ, розигӣ, чун қоида, танҳо дар якҷоягӣ бо амалҳои қонунии тасдиқкунанда баррасӣ карда мешаванд. Ба ибораи дигар, дар аксарияти ҳолатҳо дар адабиёти илмӣ танҳо ҳолатҳои мушаххаси зарурати розигӣ ба назар гирифта мешаванд, ки дар он шахс иҷозати анҷом додани ҳама гуна амалиётро медиҳад. Чунин тарзи омӯзиши ин категория, табиати ҳукуқӣ, моҳият ва аломатҳои розигӣ, ки амали мустақили ҳукуқӣ-маданӣ мебошад, берун аз доираи таҳлили низоми илмӣ қарор дорад.

Дар аини замон, қонунгузори маданӣ муқарраротҳои зиёдеро дарбар мегиранд, ки тибқи онҳо барои анҷом додани амалҳои ҳукуқӣ розигӣ талаб карда мешавад, ки аҳд нестанд. Розигие, ки табиати ҳукуқӣ дорад ва асосҳои ба вуҷуд омадани муносбатҳои ҳукуки маданӣ тағйир ва қатъ гардидани онҳо мегарданд то ҳол таҳти таҳлили пурраи илмӣ қарор нагирифта, тақозои таҳқиқоти онро талаб менамояд.

Инчунин, дар илми ҳукуки мадании ватанӣ то имрӯз вобаста ба таҳқиқоти «розигӣ», аломатҳое, ки ба намудҳои муайяни розигӣ хос

мебошанд, шаклҳо, намудҳо, таснифот, тавсифи ҳама гуна изҳори иҷозатдиҳии ирода ва гуруҳбандии он, оқибатҳои ҳуқуқии амалҳои бе розигии зарурӣ анҷом дода шуда мавриди омӯзиш қарор дода нашудаанд.

Ин маҷмӯи масъалаҳои назариявӣ, ҳуқуқӣ ва амалии соҳаи падидаи «розигӣ» дар ҳуқуқи маданӣ мубрамиёт ва аҳаммияти мавзӯи таҳқиқоти интиҳобшударо муайян менамояд.

Дар натиҷаи омӯзиши муқаррароти санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, қонунгузории амалкунанда ва амалияи ҳуқуқӣ **асоснок карда шудааст**, ки таҳлили муқаррароти қонунгузорӣ ва доктриналӣ оид ба шакл, мундариҷа, давомнокии розигӣ ва муносибати муваққатии он бо амали маъқул донисташаванда нишон медиҳад, ки тартиби додани розигӣ дар қонунгузории маданӣ ба таври бояду шояд ва пароканда танзим гардидааст. Ба розигӣ танҳо дар ҳолате, шакли ҳуқуқӣ дода мешавад, ки агар он маъқул донистани аҳд ё амали аҳаммияти ҳуқуқидоштаро таъмин намояд ва **пешниҳод мегардад**, ки новобаста аз истифодаи «розигӣ» ҳамчун изҳори иродаи иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқи маданӣ, ки дорои оқибатҳои ҳуқуқӣ мебошад, дар ҳамаи соҳаҳои мухталифи дар қонунгузории амалкунандаи ҚТ вучуддошта, аз рӯйи табиати ҳуқуқии худ розигӣ ҳамчун воситаи ягонаи ифодаи иродаи субъектон ва амали маданӣ-ҳуқуқии онҳо ба ҳисоб меравад, зеро баёни розигӣ асосан дар муносибатҳои ҳуқуқи маданӣ дорои аҳаммият ва хусусияти ҳуқуқӣ буда, дар раванди таҳлил ва таҳқиқи илмию амалӣ ва ҳуқуқии он усули анҷом додан, мазмуни ирода ва мақсади иқтисодӣ ба назар гирифта мешавад. Агар дар қонунгузории амалкунанда барои иҷрои амали ҳуқуқӣ «розигӣ» танҳо аз ҷониби мақомоти давлатӣ дар доираи салоҳияти бо қонун ба ӯ додашуда, ки дар заминаи амалисозии ваколатҳои худ дар муомилоти маданӣ дода шавад, чунин розигӣ тавассути санади маъмурӣ амалӣ карда мешавад;

дар натиҷаи гузаронидани таҳқиқоти дисертатсионӣ дар асоси усулҳои умумии илмӣ ва алоҳида **исбот карда шудааст**, ки «розигӣ» ифодаи амали ҳуқуқии яктарафаи иштирокчиёни муносибатҳои маданӣ буда, мазмуни содда ва дорои асоси ҳуқуқии мухталиф шуморида мешавад, ки ба субъектони ҳуқуқӣ имконият медиҳад, ки ҳифзи манфиатҳои шахсӣ ва (ё) оммавии ҳудро таъмин намоянд. Ҳамзамон, «розигӣ» ифодаи яктарафаи иродаи субъектони муносибатҳои ҳуқуқии дар қонун пешбинигардида мебошад, ки боиси ба вучуд омадани оқибатҳои ҳуқуқӣ дар муайян намудани эътибори аҳди дахлдор мегардад. «Розигӣ» аз рӯйи табиати ҳуқуқии худ баёни ҳуқуқии субъект ба ҳисоб рафта, қисми ҷудонопазири ҳуқуқи субъективӣ шуморида шуда, ҳамчун ҳуқуқ ба амалҳо ва рафтори шахсӣ буда, дар баъзе мавридҳо дорои хусусияти асосӣ ва ёрирасонӣ мебошад, зеро падидаи мазкур дар ягон маврид тамоми мазмуни асосии ҳуқуқи субъективиро дарбар намегирад, балки танҳо дар механизмҳои амалисозӣ ва ташаккули рафтори субъекти ҳуқуқӣ заминаро ба вучуд меорад;

асоснок карда шудааст, ки розигии иштирокчиёни муносибатҳои маданӣ-ҳуқуқиро, ки ҳамчун категорияи алоҳидаи ҳуқуқи маданӣ ба ҳисоб меравад, аз рӯи хусусиятҳои хоси худ вобаста ба навъи муносибатҳои ҳуқуқӣ, манфиати ҳифзшавандаи субъектони маданӣ ва асосҳои ҳуқуқӣ тасниф кардан мумкин аст. Таснифи розигӣ аз рӯи меъёрҳои зерин амалӣ карда мешаванд: - шакли ифодаи он, ки ба воситаи хаттӣ (электронӣ), шифохӣ ё баёни ишора; - вақти додани розигӣ ба амали ҳуқуқии маъқул донисташаванда; - намудҳои таркиби муносибатҳои ҳуқуқӣ, ки дар он зоҳир намудани розигӣ муҳим мебошад; - хусусияти ҳуқуқии амалу рафторе, ки баёни розигӣ дар он зарур мебошад;

дар доираи таҳқиқоти гузаронидашуда аз ҷониби муаллиф **муайян карда шудааст**, ки қонунгузори оқибатҳои ҳуқуқии аҳдҳое, ки бо розигӣ баста шуда, баъдан безътибор дониста мешавад, муайян намекунад. Агар дар санадҳои ҳуқуқӣ шакли муайяни баёни розигӣ зикр шудааст ва бо вайрон намуни ифодаи шакли муайяни розигӣ баён ёфтааст, чунин розигӣ безътибор ҳисобида мешавад;

хулоса карда мешавад, ки амалҳои ҳуқуқи мадания бе розигии зарурӣ анҷомдодашуда, дар натиҷа оқибатҳои зерини ҳуқуқиро ба вуҷуд меорад: - қатъ гардидан (ё бекор гардидан) ва ё тағйир ёфтани (иваз шудани) муносибатҳои ҳуқуқӣ; - дар натиҷа ба вуҷуд наомадани оқибатҳои ҳуқуқӣ ва ё безътибор донистани аҳд аз ҷониби мақомоти дахлдор; - пайдо гардидани ҳуқуқи талаби ҷуброни зарар ва ё пардохти ҷарима аз ҷониби ҷабрдида-даъвогар. Безътибории аҳде, ки бе розигии зарурӣ анҷом дода шудааст, чун қоида дар баҳснок будани он ифода меёбад. Беоқибат донистани аҳде, ки ба он розигии зарурӣ дода нашудааст, дар ҳолате ҷой дорад, ки зарурати гирифтани розигӣ ба манфиати шумораи номуайяни шахсон ба амал меояд.

Навоварии таҳқиқоти илмӣ диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки баррасии падидаи «розигӣ» нахустин таҳқиқоти диссертатсионӣ дар Тоҷикистон мебошад, ки дар он масъалаҳои муайян кардани табиати ҳуқуқи-мадания хусусиятҳои асосӣ, шаклҳои баён, намудҳои зоҳиршавӣ ва тартиби додани розигӣ муайян ва баррасӣ карда мешаванд. Дар натиҷаи таҳқиқот аз ҷониби диссертант асоснок карда шудааст, ки худ падидаи розигӣ як навъи махсуси амалӣ ҳуқуқӣ шуморида шуда, аз мазмуни муносибатҳои ҳуқуқӣ дар қонун ё шартнома дарҷгардида замина гирифта, амали яктарафа ифодаи иродаи субъектони муносибатҳои маданӣ ба ҳисоб меравад. Илова бар ин, навгонӣ, инчунин дар ташаккули асосноккунии назариявии категорияи розигӣ, шакл, намудҳо, аломатҳо ва оқибатҳои ҳуқуқие, ки баъд аз анҷом додани амали ҳуқуқӣ бе розигии зарурӣ амалӣ намуда, ба оқибатҳои бе розигии зарурӣ содир кардани амалҳои маданӣ дар асоси таҳлили низомнокии ҳолат ва мушкилоти танзими ҳуқуқӣ тибқи қонунгузори амалкунандаи ҚТ ва дурнамои истифодаи он ифодаи махсус зоҳир мегардад.

Заминаҳои меъёрӣ-ҳуқуқии таҳқиқоти диссертатсиониро Конститутсияи ҚТ, КМ ҚТ, КО ҚТ, Кодекси манзили Ҷумҳурии

Тоҷикистон, КЗ ҚТ, Кодекси тандурустии ҚТ, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои сахомӣ» аз 5 март соли 2007 Қонуни ҚТ «Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд» аз 10 майи соли 2002, «Дар бораи Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028» аз 6 феввали соли 2018 ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии ҚТ ташкил доданд.

Рисола дар шуъбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон омода гардида, борҳо дар ҷаласаҳои шуъбаи номбурда муҳокима карда шудааст.

Муқаррароти назариявии рисола дар маърузаҳои муаллиф дар конференсияҳои байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ, инчунин дар мақолаҳои илмии нашршудаи ӯ тасдиқи худро ёфтаанд.

Аҳаммияти назариявии рисола аз он иборат аст, ки дар он таҳлили ҳамачонибаи проблемаи розигӣ дар Тоҷикистон ва давлатҳои хориҷа оварда шудааст, ки он вобаста ба мавзӯи таҳқиқот омӯхта шуданд. Таҳлили қонунгузории як зумра давлатҳо имкон додаанд, ки табиати муайянгардидаи розигӣ ҳамчун падидаи мустақили ҳуқуқи маданӣ, ки бевосита ба ҳалли бахшҳо дар амалишавии иродаи субъектҳои муносибатҳои маданӣ таъсир мерасонанд, пешниҳод гардидааст.

Ақидаҳои ифодашуда, муқаррарот, хулосаҳо, тавсияҳои пешниҳодшуда, метавонанд ҷиҳати такмили фаъолияти субъектҳои муносибатҳои маданӣ мувофиқи тамоюлҳои муосир, дар омода намудани шаклҳои розигии ба талабот ҷавобгӯ хизмат намояд, ки онҳо манфиати назарраси илмӣ ва амалӣ доранд.

Аҳаммияти натиҷаҳои таҳқиқоти бадастовардаи муаллиф аз он далолат медиҳад, ки онҳо метавонанд барои таҳқиқоти минбаъдаи ин соҳа заминаи илмӣ ташкил карда, кор карда баромадани омӯзиши илмии проблемаҳои гирифтани шаклҳои розигӣ, аз ҷумла дар аниқ муайян намудани категорияи розигӣ, намудҳо, шаклҳо ва тартиби гирифтани розигӣ асоси такмили амалияи татбиқи қонунигузорӣ дар ин соҳа гардад.

Инчунин натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи пажӯҳишҳои назариявӣ ва амалии марбут ба паҳлуҳои гуногуни масъалаҳои ҳуқуқии розигӣ, таҳлили натиҷа ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва тавсияҳои назариявӣю амалии муаллиф, нуктаҳои илмии таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории миллии бо санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва давлатҳои алоҳида вобаста ба категорияи розигӣ, таҳқиқи ҳолати кунунӣ, дурнамо ва роҳҳои пешрафт ва самаранокии татбиқи институти розигӣ асос ёфтаанд.

Маводи рисола ро инчунин метавон дар ҷараёни таълими курси «Ҳуқуқи маданӣ», таҳияи маводҳои таълимӣ ва тавсияҳои методӣ оид ба

мавзӯи таҳқиқот, ҳангоми нашри маҷмуае, ки таҷрибаи гирифтани розигиро ҷамъбаст мекунамд, истифода бурд.

Назария дар асоси муқаррарот ва ҳулосаҳои муқаммалӣ илмӣ, ки дар адабиёти илмӣ, қонунгузорӣ ва амалияи судии Ҷумҳурии Тоҷикистон васеъ паҳн гардидаанд, асоснок карда шудааст.

Идеяи мазкур ба натиҷаҳои аз ҷониби умум эътирофшудаи илмӣ, маводи таърихӣ ҳуқуқӣ, маводҳои таҷрибаи судӣ, қонунгузории ҷорӣ ва амсолияти судӣ асос ёфтааст.

Асарҳои илмӣ ҳуқуқшиносон ва мутахассисони ватанӣ хориҷӣ васеъ истифода шудаанд. Дар баробари ин муаллиф на танҳо аз таҳқиқоти назарияи ҳуқуқи маданӣ, инчунин аз сарчашмаҳои соҳавӣ, ки масъалаҳои розигиро дар ин ё он ҷиҳат баррасӣ кардаанд, васеъ истифода намудааст. Дар рисола таҳқиқоти олимони ҳуқуқшиноси ватанӣ хориҷӣ ба мисли Агарков М.М., Болдырев В.А., Брезгулевская Л.К., Воробьева Е.А., Долинская В.В., Дятлов Е.В., Зимина М.Ю., Касаткин С.Н., Золотухин А.В., Суханов Е.А., Красавчиков О.А., Ойгензихт В.А., Усмонов О.У., Исмаилов Ш.М., Маҳмудзода М.А., Раҳимзода М.З., Тағойназаров Ш.Т., Бобочонзода И.Х., Ғаюрзода Ш.К., Штыков Д.В., Сангинзод Д.Ш., Қодирзода Т.Қ. ва дигарон ба таври васеъ истифода шудааст.

Ҷунин усулҳои умумии илмӣ ва махсуси илмӣ, ба монанди диалектикӣ, таҳлили системавӣ, муқоиса ва шабеҳнокӣ, шакли ҳуқуқӣ, муқоисавӣ ҳуқуқӣ, таърихӣ ҳуқуқӣ, мантиқӣ, эмпирикӣ ва ғайра истифода шуда, он имкон додааст, ки мафҳуми «розигӣ» аз нуқтаи назари ҷаҳонбинии диалектикӣ баррасӣ гардида, муайян шудааст, ки розигӣ қисми ҷудонашавандаи шартнома буда, намудҳо, шаклҳо ва тарзҳои гирифтани розигӣ бо ҳам алоқаманд ва ба баррасии баҳсҳои байни тарафҳо бевосита таъсир мерасонанд - ва таҳлили қонунгузории ҚТ ва қонунгузории давлатҳои хориҷӣ, ҳамзамон, назарияҳои мавҷуда оид ба ифодаи розигӣ ба қонунгузорӣ анҷом дода шудааст. Дар заминаи усули шаклӣ-ҳуқуқӣ розигӣ ҳамчун падидаи ҳуқуқӣ баррасӣ шуда, мафҳум ва хусусиятҳои он муайян шудаанд. Усулҳои ишорашуда дар якҷоягӣ имкон фароҳам оварданд, то мавзӯи таҳқиқшаванда ҳамачониба, пурра ва объективона омӯхта шуда, вазифаҳои гузошташуда ҳалли ҳурро пайдо кунанд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ. Диссертатсия дар доираи барномаи дурнамои қорҳои илмӣ-таҳқиқотии шӯбаи ҳуқуқи хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон «Назария ва амалияи танзими ҳуқуқи муносибатҳои хусусӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2021-2025» омода шудааст.

Саҳми шахсии муаллифи рисолаи илмӣ бо сатҳи нафгонии илмӣ диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳоди тавсияҳои амалие, ки ба ҳимояи пешниҳод мешаванд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои муаллиф дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ тасдиқ мегарданд. Инчунин, тарзи навишт,

масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Муаллиф чор муқаррароти ба дифоъ пешниҳодшударо мураттаб ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок кардааст. Онҳо дар диссертатсия ва автореферат пешниҳод карда шудаанд.

Муаллиф оид ба мавзӯи рисола 11 мақолаи илмӣ ба таъб расонидааст, ки аз он 7 мақолааш дар маҷалаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд. Аз ҷумла:

а) Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[1–М]. Шерова М.А. Шаклҳои ҳуқуқӣ ва вазифаҳои розигӣ дар ҳуқуқи маданӣ. [Матн] / Шерова М.А. // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2023. – №3 (43). – С. 110–117. – ISSN 2307-5198.

[2–М]. Шерова М.А. Танзими ирода ва ифодаи он ҳангоми бастанӣ аҳдҳои маданӣ. [Матн] / Шерова М.А. // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2023. – №4 (44). – С. 108–117. – ISSN 2307-5198.

[3–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Аҳамияти истилоҳи «розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк ва ҳуқуқи истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2023. – №2 (42). – С. 117–131. – ISSN 2307-5198.

[4–М]. Шерова М.А. Намудҳо ва аломатҳои розигӣ дар ҳуқуқи маданӣ. [Матн] / Шерова М.А. // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – 2024. – №1 (45). – С. 105–1225 – ISSN 2307-5198.

[5–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Моҳияти категорияи «розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк ва ҳуқуқи истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. // Маҷаллаи Қонунгузорӣ. – апрел-июн 2024. – №2 (54), 20204 апрел-июн. – С. 57-72. ISSN 2410-2903.

[6–М]. Шерова М.А. Мафҳум ва аҳамияти розигӣ дар ҳуқуқи маданӣ ва қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. . [Матн] / Шерова М.А. // Маҷаллаи Академияи ҳуқуқ. – 2024. – №2(50). – С. 107–116. – ISSN 2305-0535.

[7–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Моҳияти категорияи «розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк ва ҳуқуқи истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. // Маҷаллаи Қонунгузорӣ. №2 (54), 20204 апрел-июн. – С. 57-72. ISSN 2410-2903.

в) Мақолаҳои илмие, ки дар нашрияҳои дигар ҷоп шудаанд:

[8–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Прелемҳои муайяннамоии «розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк барои эҳтиёҷоти ҷамъиятӣ дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Маърифати ҳуқуқӣ омили муҳими таҳкими давлатдорӣ миллӣ. Маводҳои конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ дар Донишгоҳи

байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон (25-26 апрели соли 2024) – Душанбе: 2024. – 376 с. – С. 119-132.

[9–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Аҳаммияти категорияи “розигӣ ҳангоми гирифтани молумулк ва ҳуқуқи истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. “Маърифати ҳуқуқӣ: масъалаҳои ҳуқуқӣ – иқтисодии заминистифодабарӣ»: маводҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ- амалӣ (11-уми майи соли 2024) // Зери назари д.и.х., профессор Исмоилов Ш.М.- Душанбе: / «Меҳроҷ-граф», 2024. – 500 с.-С.103-129.

[10–М]. Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Аҳаммияти истилоҳи “розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк ва ҳуқуқӣ истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Матн] / Шерова М.А., Бобочонзода И.Ҳ. Маводи Конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ дар АМИТ. Маърифати ҳуқуқӣ-омили тақвияти тартиботи ҳуқуқӣ ва қонуният. Маҷмуъи мақолаҳои илмию назариявӣ ҷумҳуриявӣ баҳшида ба соли маърифати ҳуқуқӣ. Душанбе, 19 апрели соли 2024. МН «Дониш», 2024. – 280 с. – С. 240-252.

[11–М]. Шерова М.А. Розигӣ дар муносибатҳои маданӣ – ҳуқуқӣ ва ташаккули он дар низоми ҳуқуқи муосир. Истиқлолияти давлатӣ – заминаи таҳкими давлати ҳуқуқбунёд. [Матн] / Шерова М.А. Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ дар мавзӯи “Истиқлолияти давлатӣ – заминаи таҳкими давлати ҳуқуқбунёд», баҳшида ба 33-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 3-уми сентябри соли 2024 / Зери таҳрири д.и.х., профессор Бобочонзода И.Ҳ. – Душанбе: “Наشري Мубориз», 2024. – 492 с. – С. 38-485.

Нуктаҳои асосии таҳқиқот инчунин дар конференсияҳои зерин дар шакли маъруза пешниҳод шудаанд:

–конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ дар мавзӯи «Нақшаи илми ҳуқуқшиносӣ дар ташаккули маърифати ҳуқуқи шаҳрвандон», дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Маъруза: «Масоили назариявӣ категорияи “розигӣ» дар илми ҳуқуқшиносӣ». ш. Душанбе, 12 апрели соли 2024;

–конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ баҳшида ба соли Маърифати ҳуқуқӣ дар мавзӯи: «Маърифати ҳуқуқӣ-омили тақвияти тартиботи ҳуқуқӣ ва қонуният» дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Маъруза: «Мафҳум ва аҳаммияти розигӣ дар ҳуқуқи маданӣ ва қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон». ш. Душанбе, 19 апрели соли 2024;

–конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ - амалӣ дар Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон дар мавзӯи “Маърифати ҳуқуқӣ омили муҳими таҳкими давлатдорӣ миллий». Маъруза: “Проблемаҳои муайяннамоии «розигӣ» ҳангоми гирифтани молу мулк барои эҳтиёҷоти ҷамъиятӣ дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон. ш. Душанбе, 25-26 апрели соли 2024;

–конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ - амалӣ дар Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон. Дар мавзӯи: “Маърифати ҳуқуқӣ:

масъалаҳои ҳуқуқӣ – иқтисодии заминистифодабарӣ». Маъруза: «Аҳаммияти категорияи «розигӣ» ҳангоми гирифтани молумулк ва ҳуқуқи истифодабарии замин дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон». ш. Душанбе, 11-уми майи соли 2024;

–конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ дар Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавзуи «Маърифати ҳуқуқӣ – омили асосии риояи меъёрҳои қонунгузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон». Маъруза: Фаҳмиши маърифати ҳуқуқӣ аз нигоҳи қонунгузорӣ ва илми ҳуқуқшиносӣ, бахшида ба «соли маърифати ҳуқуқӣ.» (17-уми феврари соли 2024). ш. Душанбе;

–конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ дар Маркази миллии қонунгузории назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавзуи «Ҳифзи забонҳои модарӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.» Маъруза: Нақши забон дар сифат ва самаранокии татбиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқии Тоҷикистон. (21-уми феврари соли 2024). ш. Душанбе;

–конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ бахшида ба соли Маърифати ҳуқуқӣ «Масоили ташаккули маърифати ҳуқуқӣ дар илми ҳуқуқшиносӣ». Маъруза:»Фаҳмиши меъёри ҳуқуқ дар замони муосир ҳамчун омили ташаккули маърифати ҳуқуқӣ». дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. ш. Душанбе, 19 апрели соли 2024;

–конференсияи ҷумҳуриявӣ-илмӣ оид ба рӯзи кӯдак дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Маъруза: «Ҳимояи ҳуқуқҳои кӯдак дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон». 31.05.2025;

– конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзуи «Истиқлолияти давлатӣ – таҳкимбахши давлати ҳуқуқбунёд» бахшида ба 33 – юмин солгарди Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Маъруза: «Розигӣ дар муносибатҳои маданӣ – ҳуқуқӣ ва ташаккулёбии он дар низоми ҳуқуқии муосир». Дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, 3-уми сентябри соли 2024;

– конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзуи «Механизмҳои миллии ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар Тоҷикистон», бахшида ба рӯзи ҳуқуқи инсон вав соли маърифати ҳуқуқӣ. Маъруза: «Риояи ҳуқуқи инсон ҳангоми гирифтани «розигӣ» дар муносибатҳои ҳуқуқи маданӣ». Дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, 3 декабри соли 2024.

Мақолаҳои интишорнамудаи унвонҷӯй дар умум тамоми ҷанбаҳои таҳқиқоти илмӣ, назариявӣ ва амалиро доир ба мавзуи татбиқи розигӣ гузаронидашударо дар бар мегиранд.

Таҳқиқоти диссертатсионии Шерзода Меҳрангез Абдувалӣ дар мавзуи «Проблемаҳои ҳуқуқи маданиян танзими розигӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 - Ҳуқуқи гражданин; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ ва ҳуқуқи хусусии байналмилалӣ, ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ буда, кори илмӣ-таҳассусие мебошад, ки барои

рушди ҳукуки маданӣ ва соҳибкорӣ, инчунин дигар соҳаҳои ҳуқук аҳаммият дошта, дар он роҳи ҳал ва коркарди нави илман асоснокшудаи назариявӣ дарҷ шудааст, ки барои рушди муносибатҳои маданӣ дар кишвар мубрам мебошад.

Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона анҷом дода шуда, дорои ягонагии дохилӣ, мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмӣ диссертатсия барои илми ҳуқуқшиносӣ навгонӣ буда, саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро дар илм нишон медиҳанд.

Хулосаи мазкур дар ҷаласаи шӯъбаи ҳуқуки хусусии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуки ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон қабул карда шудааст.

Ба овоз монда мешавад: "тарафдор 6 нафар", "зид НЕС", "бетараф НЕС", хулоса яқдилона қабул карда шуд. Асос: протоколи ҷаласа № 8 аз 21 октябри соли 2025 мебошад.

Раисикунанда:

Мудирӣ шӯъбаи ҳуқуки хусусии
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуки ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон,
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ

А. Абдучалилов

Котиби ҷаласа:

Лаборанти калони шӯъбаи ҳуқуки хусусии
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ
ва ҳуқуки ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Латипова Ф.Э.

Имзои А.Абдучалилов ва -ро тасдиқ мекунам.

Сардори шӯъбаи кадрҳои ИФСҲ АМИТ Абдурахмонзода Б.А.

« 21 » 10 2025 с.

Суроғай муассиса:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33.
Тел.: +992 (37) 221-03-28.
E-mail: www.ifppanrt.tj